

ทำไม ร.4 ทรงประกาศไม่ให้เขียนคำว่า “สฤทธิ” แต่ให้เขียน “สิทธิ” แทน

ที่มา ความคิดการเมืองไพร่กระฎุมพีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์, สนพ.มติชน. 2549

ผู้เขียน ศ.ดร.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

ในปี พ.ศ. 2395 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกาศกฎว่า ไม่ให้เขียนคำว่า “สฤทธิ” แต่ให้เขียน “สิทธิ” แทน

เรื่องเกิดจากเช้าวันหนึ่ง ขณะที่รัชกาลที่ 4 ยังเสด็จอยู่ข้างใน ทรงถามว่า มีพระราชอาคันโพงใครใดมาเตรียมรับบิณฑบาตในพระราชวัง พระปลัดอ่วมวัดราชบูรณะเขียนชื่อพระราชอาคันโพงเข้าไปถวาย เมื่อถึงชื่อพระญาณสิทธินั้น เขียนว่า “พระญาณสฤทธิ” รัชกาลที่ 4 จึงให้เขียนใหม่ เหตุว่าคำนั้น “ไม่เข้าพระทัยให้เขียนใหม่” หลวงธรรมรักษาเจ้ากรมสังกร (สะกดตามแบบเดิม) กลับเขียนเข้าไปว่า “พระญาณสิด” พระองค์จึง “รับสั่งว่าดี ถึงจะผิดสับกก็อ่านเข้าใจง่ายกว่าที่พระปลัดอ่วมเขียน”

หลังจากนั้นรัชกาลที่ 4 ทรงเล่าความหลังให้บรรดาเจ้านายฟัง ต่อมากรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์เป็นผู้นิพนธ์ลงวชิรญาณ (ว่าด้วยใช้คำสิทธิ ใน วชิรญาณ น. 1688-95) ความว่า ครั้งสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อตั้งพระนามองค์พระหริรักษ์รามมหาอิศราธิบดี เจ้าเมืองกัมพูชา หม่อมไกรสรให้เขียนว่าสฤทธิในสร้อยชื่อ รัชกาลที่ 3 ทรงไม่เห็นด้วยว่าไม่ถูก “หม่อมไกรสรเถียงว่าใช้ได้ถูกดี อย่างเก่ามีอยู่” รัชกาลที่ 3 ไม่ทรงเชื่อ จึงให้กรมหมื่นไกรสรวิชิตมาถามรัชกาลที่ 4 ขณะทรงผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศ “ว่าจะใช้แผลงสิทธิสัที่เป็นสฤทธิจะได้ฤมิได้” รัชกาลที่ 4 ทรงตอบว่า โบราณไม่เคยใช้มา จึงไม่ควรใช้

รัชกาลที่ 3 จึงรับสั่งกับกรมหมื่นไกรสรวิชิตว่า “หม่อมไกรสรคายโง่ออกมาใหญ่โตทีเดียว” การอันนี้ก็อื้ออึงมานานแล้ว แต่นี่อย่าให้ผู้ใดเอา “รังความหม่อมไกรสร” มาเขียนอีกเลย

หม่อมไกรสรในเรื่องขัดแย้งนี้คือกรมหลวงรักษัรณเรศ ต้นสกุล พึ่งบุญ ณ อยุธยา เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ประสูติเมื่อเสด็จปราบดาภิเษกแล้ว รัชกาลที่ 2 ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นรักษัรณเรศ โปรดให้กำกับกรมสังขการี

ครั้งรัชกาลที่ 3 ได้ทรงกำกับกรมวังและเลื่อนเป็นกรมหลวงรักษัรณเรศ ทรงไม่พอใจรัชกาลที่ 3 ที่ไม่แต่งตั้งพระองค์ให้เป็นตำแหน่งอุปราชที่ว่างลง มีพฤติการณ์หลายอย่างที่ต้องการอำนาจการเมืองไว้ในมือ อันเป็นธรรมเนียมของชนชั้นนำที่อยู่ใกล้อำนาจ รวมทั้งเป็นปฏิปักษ์กับรัชกาลที่ 4 อย่างแรง ในปัญหาการสืบทอดอำนาจรัฐต่อจากรัชกาลที่ 3 ด้วย ในที่สุดก็ถูกประหารชีวิตในข้อหาก่อการกบฏช่องสุ่มผู้คน และมีเพศสัมพันธ์กับบ่าวไพร่ที่เป็นชาย เป็นเจ้านายองค์สุดท้ายที่ถูกประหารชีวิตด้วยท่อนจันทน์

หลังเหตุการณ์เรื่องเขียนชื่อพระญาณสิทธิผิดผ่านไปแล้ว อยู่มาวันหนึ่งรัชกาลที่ 4 ทรงถามว่า ข้าราชการข้างหน้ามีใครอยู่บ้าง พระธรรมการบดีศรีวิสุทธิสาคนวโรปกรณ์ จึงจดหมายชื่อข้าราชการเข้าไปทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อถึงชื่อหลวงสิทธินายเวร มหาตเล็กนั้น เขียนว่า หลวงสฤทธิ จึงทรงพระราชดำริว่า เกิดเรื่องมา 2 ครั้งแล้ว เหตุไรจึงมีผู้เขียนดังนี้ไม่หยุดลง ทั้งพระสงฆ์แลคฤหัสถ์ชาววัดชาวบ้าน พระญาณสิทธิ หลวงสิทธิ ว่า พระญาณสฤทธิ และหลวงสฤทธิ จะผิดถูกประการใด

ในเวลานั้นรัชกาลที่ 4 จึงได้มีพระบรมราชโองการรับสั่งถามพระเมธาธิบดี เจ้ากรมราชบัณฑิต และหลวงธรรมเสนา ปลัดกรมธรรมการ ซึ่งมาเข้าเฝ้าในเวลา จะเขียนคำนี้อย่างไรจะควร พระเมธาฯ กราบทูลพระกรุณาว่า เขียนสฤทธินั้นถูก หลวงธรรมเสนากราบทูลฯ ว่าใช้ไม่ได้

ปรากฏว่า ปัญหาการเขียนคำว่าสิทธิหรือสฤทธิขยายออกไปเป็นปัญหาระดับอาณาจักร รัชกาลที่ 4 จึงได้มีพระราชปฤจฉา ให้ถามกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสและพระราชอาคณษอีก 12 ท่าน ได้แก่ กรมหมื่นบวรรังสี สมเด็จพระอริยวงษาคตฤณ สมเด็จพระวันรัต สมเด็จพระพุทธิชยาจารย์ พระพิมลธรรม พระธรรมไตรโลกย์ พระพรหมมุนี พระธรรมกิติ พระอริยมุนี พระศรีวิสุทธิวงษ์ พระอมรโมลี และพระอมรภากริชิต พิจารณาว่า “สิทธิศัพท์ในบาลีนั้น เมื่อมาเขียนในหนังสือไทย ในชื่อแลคำต่างๆ ที่ใช้เป็นสันสกฤตแผลงนั้นจะเขียนอย่างไรจะถูกจะควร”

ผลการพิจารณาก็น่าสนใจยิ่ง เพราะว่าความเห็นแตกออกไปเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายแรกมีกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสและพระราชอาคณษอีก 7 รูป เป็นเสียงข้างมาก เห็นว่า สิทธิศัพท์นั้นให้แผลงเขียนว่าสฤทธินั้นถูก ส่วนพระราชอาคณษอีก 5 รูป ซึ่งกลายเป็นเสียงข้างน้อยเห็นว่าไม่ถูก ให้เขียนสิทธิจึงถูก

รัชกาลที่ 4 จึงให้ประชุมอาลักษณ์ “แลผู้ซึ่งมีสติปัญญาได้เคยได้ดูได้อ่านไทยมามากแต่ก่อน ให้ค้นคำว่าสิทธินั้น คนโบราณจะเขียนไว้อย่างไรที่ไหนบ้าง” บรรดาผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านั้นประกอบไปด้วย พระศรีภริปริชา เสนาบดีศรีสารลักษณ์ ขุนสารประเสริฐ ขุนมหาสิทธิโวหาร ขุนสุวรรณอักษร นายชำนาญอักษร หมื่นสุนทรวาที พระยาภักดีภูบาล จางวางมหาตเล็กในพระราชวัง คนเหล่านั้นได้ช่วยกันค้นคว้าหาคำสิทธิในหลักฐานเก่าทั้งหลาย โดยดูจากตำแหน่งและชื่อของพระราชอาคณษแล

นำสังเกตว่าบรรดาหลักฐานเอกสารเก่าที่บรรดาอาลักษณ์พากันค้นคว้านั้นประกอบไปด้วย

1. ตำแหน่งและชื่อพระราชอาคณษครั้งกรุงเก่า
2. ตำแหน่งศักดิ์นาทหารพลเรือน
3. พระราชกำหนดบทพระไอยการ
4. พระราชพิธีขอฝน
5. มหาวงษ์
6. ตำราพิไชยสงคราม
7. พระราชพงศาวดาร
8. พระตำราข้างเส้นทอง
9. กระจับปี่แผนที่แห่

เสด็จพระราชดำเนินพยุหยาตราทรงช้างขึ้นพระพุทธรูป 10. จดหมายเหตุนิมิตรนภิน
คาบศิลาลั่น

ทั้งหมดนั้นคือตำราและเอกสาร 10 เล่ม ที่บรรดาผู้ทรงคุณวุฒิสมัยนั้นใช้ในการสืบหาคำว่า สิทธิ
ผลปรากฏว่าหนังสือโบราณเหล่านั้นเขียนสิทธิทุกแห่ง ไม่มีสฤทธิเลย ยกเว้นแห่งเดียวในคำโคลงของกรม
หมื่นศรีสุนทรแต่งไว้ในหนังสือพิไชยสงคราม ความว่า

รวิศรีสฤทธิด้วย	อาภรณ์
แดงพิจิตรลงกร	ก่องแก้ว
ทรงแสงธนูศร	ลีลาศ
เสด็จสู่สงครามแผ้ว	เผ่าพ้องไพร

รัชกาลที่ 4 จึงมีพระราชโองการว่า ท่านทั้งสองคือกรมหมื่นศรีสุนทรแลหม่อมไกรสรไม่เป็นมงคล
ไม่ชอบกลในแผ่นดิน ไม่ควรที่คนทั้งปวงจะทำตาม!

มูลเหตุที่รัชกาลที่ 4 ทรงไม่พอพระทัยในหม่อมไกรสรนั้น มีความเป็นมาก่อนรัชกาลนี้แล้ว ดังนั้น
ปัญหาการเขียนสะกดคำว่าสิทธิจึงไม่ใช่ปัญหาของภาษาอย่างเดียว หากแต่ลึกลงไปในทัศนะของรัชกาลที่
4 คือปัญหาการจงรักภักดีและกตัญญูรู้คุณพระมหากษัตริย์

โดยทรงเห็นว่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 มา พวกเจ้านายบางกลุ่มไม่มีความกตัญญูต่อพระมหากษัตริย์
สำคัญว่าเป็นของตัวเอง แยกย้ายกันไปต่างๆ เมื่อรัชกาลที่ 2 สวรรคต กรมหมื่นรักษัรณเรศก็กีดกันกั้นแกลัง
รัชกาลที่ 4 ไม่ต้องการให้รับตำแหน่ง จนเมื่อทรงผนวชแล้ว ก็ยังตามหาเรื่องมาตลอด ไม่ว่าในการสอบ
บาลี มีเรื่องเล่าว่าเมื่อรัชกาลที่ 4 มาบิณฑบาตที่วังกรมหลวงรักษัรณเรศ ทรงแกลังด้วยการตักบาตรด้วย
ข้าวต้มร้อนๆ เป็นต้น

ที่น่าสนใจในเรื่องคำสิทธินี้อีกข้อก็คือ รัชกาลที่ 4 ทรงอ้างอิงถึงรัชกาลที่ 3 ว่า “อนึ่งพระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระบรมเชษฐาธิราช แม้จะมีพระราชอัธยาไศรยต่างไปไม่ต้องกัน
เหตุอื่นๆ เป็นอันมากก็ดี แต่ในความเรื่องสิทธิตว่าสฤทธิใช้ไม่ได้นี้ถูกต้องกับเป็นอันเดียว” แสดงว่าทั้งสอง
พระองค์ไม่ค่อยเห็นอะไรตรงกันนัก ยกเว้นในเรื่องวิธีการเขียนคำว่าสิทธินี้

ในที่สุด รัชกาลที่ 4 ก็ทรงพระราชดำริในเรื่องนี้ว่า จะยอมตามพระราชอาณาผู้ใหญ่และ
ราชบัณฑิต ซึ่งเป็น “นักปราชญ์ฉลาดในการวัด” ซึ่งเป็นพวกมากกว่า พวกที่ว่าสฤทธิไม่ควรใช้หาควรไม่
เพราะจะทำให้เสื่อมเสียพระเกียรติยศแผ่นดินทั้งสามไป

อนึ่งในพระราชกำหนดบทพระอัยการ ซึ่งเป็นหลักเป็นประธานตลอดมาในแผ่นดินทั้ง 3 แล พระราชนิพนธ์ พระราชกฤษฎีกาที่มีมาแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ก็เรียกว่า “สิทธิ” ทั้งนี้ การจะแก้ไขเขียนเป็น สฤทธิ ก็ต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงในพระราชกำหนดบทพระอัยการ พระราชนิพนธ์ พระราชกฤษฎีกาทั้งปวง และต้องหัดให้คนอ่านตามค่านั้นว่าสฤทธิ ให้ถูกกับคำที่เขียนก็จะเป็นความลำบากยากนักหนา

แต่ที่สำคัญคือพระราชดำริทางการเมืองของรัชกาลที่ 4 ในความขัดแย้งกับหม่อมไกรสร ซึ่งจะนำมาสู่การตัดสินใจในเรื่องการใช้คำสิทธิ ความดังต่อไปนี้

“อนึ่งธรรมเนียมบุรุษทั้งปวงย่อมมีกิเลสเป็นเหตุเป็นบาป แลโศกานธรรมเป็นเหตุกุศลปะปนกันอยู่นั้น คนหนึ่งๆ ซึ่งจะทำจะพูดจะคิดสิ่งใดๆ จะผิดไปทั้งสิ้นไม่มี ความดีความชอบบ้างเลยก็หาไม่ได้ ฤ็จะมีแต่ความดีความชอบทั้งสิ้นไม่ผิดเลยดังพระอรหันต์นั้นก็ไม่มี

แต่หม่อมไกรสรเมื่อมีวาสนาใหญ่โตอยู่นั้น ได้พูดเจรจาว่า ยืนยันว่าสิ่งไรที่ได้ทรงประภูติจัดแจงให้เป็นไป เมื่อครั้งยังทรงพระผนวชอยู่ แลได้ทูลในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงบงกชนั้นผิดหมดไม่มีชอบเลยสักสิ่งหนึ่ง จนถึงว่าสิ่งที่มีได้ทรงจัดแจงเลย หม่อมไกรสรก็ใส่ความเอาเปล่าๆ ก็มีเป็นหลายประการ แลหม่อมไกรสรคิดอ่านพูดเจรจาวามันหมายไว้ว่า

ถ้าได้มีวาสนาใหญ่โตขึ้นไปจนสิทธิขาดในแผ่นดินแล้ว จะทำลายล้างเสียทั้งสิ้นไม่ให้เหลืออยู่ได้สักสิ่งหนึ่งเลย จนถึงพระคัมภีร์ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบริจาคราชทรัพย์เป็นอันมาก ให้สร้างตามฉบับที่โปรดให้ทรงชำระถวายนั้น ก็ว่าจะเผาเสียให้สิ้น การนั้นก็หาสำเร็จดังความคิดไม่ มาครั้งนี้ด้วยอำนาจเหตุอย่างไรเล่า จึงได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ มีพระเดชานุภาพสิทธิขาดในแผ่นดิน สิ่งใดๆ ซึ่งหม่อมไกรสรได้แจ้งไว้ ก็หาได้ทรงทำลายล้างเสียไม่ แต่คำซึ่งหม่อมไกรสรว่าสฤทธิถูกนั้น โดยธรรมจะผิดก็ตามจะถูกก็ตาม จะขอทำลายล้างเสียสิ่งหนึ่งแล้ว”

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสีหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศว่าแต่นี้สืบไปเมื่อนำ ห้ามอย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งเป็นข้าทูลละอองฝายหน้าฝายในทั้งปวงแลคนอื่นๆ บันดาเป็นคฤหัสถ์ ซึ่งอยู่ในพระราชอาณาจักร เขียนสฤทธินั้นเลยในหนังสือชาวบ้าน ทั้งนี้ยกเว้นให้ฝ่ายพระพุทธรจักร ซึ่งบังคับไม่ได้

เป็นอันว่านับแต่นั้นมา คำว่า สิทธิ ก็มีเขียนเพียงอย่างเดียวเป็นแบบแผนอันเดียวมาถึงปัจจุบัน

“สิทธิ” ของไทยจึงมีความหมายอันนัยเป็นรากฐานสำคัญมายาวนานกว่า คือ “อำนาจ”
นั่นเอง

ธนศ อารมณ์สุวรรณ “ทำไม ร.4 ทรงประกาศไม่ให้เขียนคำว่า “สุทฺธิ” แต่ให้เขียน “สิทฺธิ” แทน”

[ออนไลน์] เผยแพร่วันที่ 26 มิถุนายน 2562 เข้าถึงข้อมูลวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2564 จาก

https://www.silpa-mag.com/history/article_34687